İnsan hayatının güzergâhları

Salih Bey: “İnsan hangi yaşlarda farklı evrelere girer? Bu evreler arasında teklif, ahlâk, edep, sorumluluk bakımından farklılıklar var mıdır?”

İNSAN HAYATININ BAŞLANGICI

Kur’ân, insan hayatını bezm-i elestle başlatıyor. “Hani Rabbin (ezelde) Âdemoğullarının sulplerinden zürriyetlerini almış, onları kendilerine karşı şahit tutarak, ‘Ben sizin Rabbiniz değil miyim?’ demişti. Onlar da, ‘Evet, şahit olduk (ki Rabbimizsin)’ demişlerdi. Böyle yapmamız kıyamet günü, ‘Biz bundan habersizdik’ dememeniz içindir.”1 Kur’ân bu âyette insanın başlangıcı ile nihayetini (Bediüzzaman’ın ifadesiyle mebde ve müntehayı) birleştiriyor. Yani insanın başlangıcı Rabbine şehadetten ve O’nu Rab kabul etmesinden ibarettir. Başlangıçtaki bu şehadet ve kabul, nihayetteki kıyamet günü için önemli bir delil olacaktır. Bediüzzaman’ın ibadet tanımında vurguladığı husus işte budur. Bediüzzaman’ın ifadesiyle ibadet, “insanın yüzünü… müntehâdan mebde’ye çeviren bir hayt-ı vuslat yahut mebde’ ve müntehâ ortasında bir nokta-i ittisâldir.”2 Yani birinci cümleye göre bulunduğumuz nokta münteha; bezm-i elest denilen, Rabbimize şehadet ettiğimiz âlem-i zerrattaki ilk anımız mebde’dir, yani başlangıçtır. İkinci cümleye göre ise bezm-i elest mebde (hayatımızın başlangıcı); kıyamet günü ise müntehadır (şehadet ve sorumluluk durumuna göre hayatın son dönemecidir).

Namaz, başlangıçtaki ahd ve şehadet ile kıyametteki hesap ve şehadetin kesiştiği noktadır.

İNSAN BİR YOLCUDUR

“İnsan bir yolcudur”3 diyen Bediüzzaman, yolculuk güzergâhını şöyle çiziyor: “o nefy ve yolculuk ise, âlem-i ervâhtan, rahm-ı mâderden, sabâvetten, ihtiyarlıktan, dünyadan, kabirden, berzahtan, haşirden, sırattan geçer bir uzun sefer-i imtihandır.”4

Bu güzergâhları sıralayacak olursak:

1- Âlem-i ervah: Bezm-i elestten ana rahmine düşünceye kadar geçen evremiz. Teklif yok, sorumluluk yok.

2- Rahm-i mader: Ana rahminde bulunduğumuz anlar. Teklif yok, sorumluluk yok.

3- Sabavet: Dünyaya geldikten itibaren âkıl ve baliğ yaşı da denilen teklif çağına kadar geçen ve kendi içinde bebeklik ve çocukluk gibi iç evreleri bulunan dönemimiz. Teklif yok, sorumluluk yok. Fakat teklife ve sorumluluğa hazırlıklar var. Bu dönem sıfır ile yaklaşık on beş yaş arası dönemdir. Eğitim, edep ve terbiye ile teklif çağına hazırlık bu dönemde yoğunlaşıyor.

TEKLİF VE SORUMLULUK GENÇLİKLE BAŞLIYOR

4- Gençlik5: On beş yaştan itibaren yaklaşık yetmiş yaşına kadar devam eden, aslında kendi içinde de erken gençlik, gençlik ve yetişkinlik gibi iç evreleri bulunan uzunca bir dönemdir. Yaklaşık on beş ile kırk yaşları arasını erken gençlik ve gençlik; kırk ile yetmiş yaş arasını ise yetişkinlik evrelerine ayırmak mümkündür. Her üç evrede de giderek artan bir yoğunlukta teklif ve sorumluluk yükü vardır. İnsan imtihandadır. Bazen dünyayı sırtında taşır, bazen dünyanın yükü altında ezilir; ama yapıp ettiklerinin bütün mesuliyeti kendisinindir. Günahı da, sevabı da kendisi yüklenir. Her adımından sorumludur. Faydalandığı her nimet hesaba dönüktür.

Bu dönem zor bir dönemdir. Provası yoktur. Bir defa yaşanır. Ahiret için ne lâzımsa bu dönemde devşirilir. Bu sebeple şeytan insanı bütün duygularıyla bu dönemde avlamaya çalışır. İnsan bu dönemde şeytana yaptığı reddiyelerle, başka hiçbir zaman kazanamayacağı yüksek dereceler kazanır.

5- İhtiyarlık: Çilesi zordur, eziyetlidir; ama sabredilirse nurludur. Başta akıl oldukça teklif ve sorumluluk devam eder. İmanlı ihtiyarlığın farkı bu dönemde yaşanır. İnsan bu dönemde kendisini ahirete daha çok mal eder ve ahirete daha çok hazırlanır. Gençliği iffet, edep ve ibadetle geçmişse, aynı sevabı--eziyetleri ve sıkıntıları dolayısıyla yapamasa dahi—bu dönemde de almaya devam eder. Gençliği gafletle geçenlerin, bu dönemde yaptığı tövbe ve istiğfar kendisini rahmete ve mağfirete daha çok yaklaştırır.

TEKLİF ÖLÜMLE BERABER BİTİYOR

6- Ölüm, kabir ve berzah. Bedenle ruhun ayrıldığı noktadır. Teklif ve sorumluluk bitmiştir. Günah defterini kapatan, sevap defteri açık salih ruh, bedenin ağırlığını kabirde bırakıp uçmaya başlar. Salih ruh bezm-i elestteki sözüne sadık bir dünyada yaşayışının huzurunu burada görmeye başlar. Salih ruh müntehayı ve cennetin kokusunu burada hisseder.

7- Haşir: Ruh ve beden yeniden birleşmiş, diriliş gerçekleşmiş ve insan Allah'ın

huzurunda kıyama geçmiştir. Burası mead ve müntehadır; dönülüp gelinen son noktadır. Çetin hesap yeridir. Bezm-i elestte verdiği söze sonradan gösterdiği sadakat, burada serinlik, kolaylık, af ve mağfiret olarak kendisine döner. Pişmanlıkla, "Meğer peygamberler doğru söylemişler!" sözü burada söylenir. Rahmete, mağfirete ve şefaate susamışlık had safhadadır. Adalet tecelli eder.

8- Sırat ve ebed: Salih insanın kurtulduğu, felâha ve saadete erdiği ve yüzünün ilk defa kaygısızca güldüğü diyarlardır. Salih insan için gam ve keder artık kalmamıştır.

Dipnotlar:
1- Araf Sûresi: 172.
2- Sözler: 327.
3- Mesnevî-i Nuriye: 189.
4- Sözler: 35.
5- Mesnevî-i Nuriye: 189.